

T.S.ELIOT

ÇORAK ÜLKE

Çeviren: YAŞAR GÜNEÇ

T.S.ELIOT

ÇORAK ÜLKE

Çeviren: YAŞAR GÜNEC

yaba

Çorak Ülke- T.S. Eliot

ÇORAK ÜLKE

İngiliz Şair T.S. Eliot, şiir anlayışını Fizikötesi Şairleri adlı denemesinde şöyle açıklar: “Uygarlığımız, büyük bir çeşitlilik ve karmaşıklık sergilemektedir; bu çeşitlilik ve karmaşıklık, katıksız bir duyarlığa yansarak, çeşitli ve karmaşık sonuçlar yaratmalıdır. Şair, gittikçe daha kavrayışlı olmak zorundadır, daha imalı ve daha dolaylı bir ifade edinmelidir; dili, söylemek istediği şeye uygun kılmak için zorlanmalı, gerekirse bozmalıdır.”

Çorak Ülke (The Waste Land): Bu uzun şiirin izleği, ruhsal çoraklıktır. Var olan ya şam türünde, insanların günlük eylemlerine anlam ve değer kazandıracak hiçbir yaratıcı inanç yoktur. Cinsellik, hiçbir verimlilik sağlamaz; ölüm, dirilişin habercisi değildir. Kitaba ilk kez, Eliot’ın bu uzun şiirine dahil edilmesi gereken bir bölüm eklenmiştir.

YABA YAYINLARI: 97 Dünya Şairleri

ISBN 978 975-386-071-4

Bu çevirinin hakları Yaba Yayın Basım Dağıtım'a aittir.

1. Basım 2000

2. Basım, Şubat 2011

Editör: A. Doğan

Düzeltili: Arife Şirin

Kapak düzeni: D. Piranlı

Teknik uygulama: Kadir Turgut

Montaj: Engin

Basım, cilt: Engin Matbaacılık 2. Mat. Sit. Topkapı,

tel; 612 05 53

YABA YAYINLARI

Genel dağıtım ve satış yeri: Yaba Sahaf

Galipdede Cad. 55 / 1, 34420 Tünel - Beyoğlu / İSTANBUL

Tel/Faks:0 212- 293 36 06

web adresi: www.yabaedebiyat.com

e-posta: yaba@yabaedebiyat.com // yabaedebiyat79@gmail.com

İnternetle sipariş: www.kitapyurdu.com www.ideefixe.com www.eren.com.tr -
vb

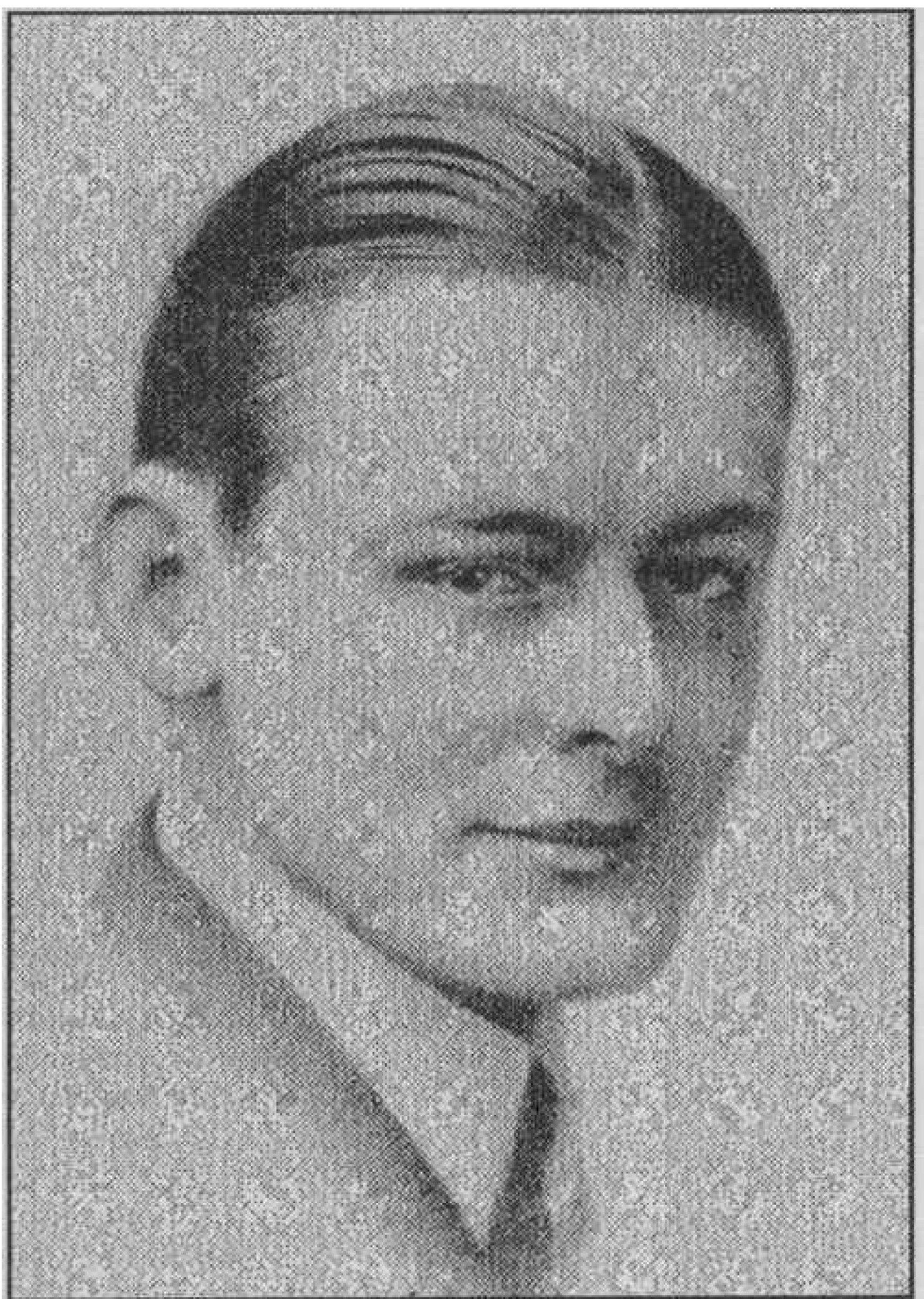
Thomas Stearns Eliot

ÇORAK ÜLKE

İngilizceden çeviren:

YAŞAR GÜNENÇ

yaba

Thomas Stearns Eliot

THOMAS STEARNS ELİOT

İngiliz şair T. S. Eliot (1888-1965), şiir anlayışını, 1921 Fizikötesi Şairleri adlı denemesinde şöyle açıklar: "Uygarlığımız büyük bir çeşitlilik ve karmaşıklık sergilemektedir; bu çeşitlilik ve karmaşıklık, katıksız bir duyarlığa yansiyarak, çeşitli ve karmaşık sonuçlar yaratmalıdır. Şair, gittikçe daha kavrayışlı olmak zorundadır, daha imâlî ve daha dolaylı bir ifade edinmelidir; dili, söylemek istediği şeye uygun kılmak için zorlamalı, gerekirse bozmalıdır."

Eliot, açık ve kesin imgelerin gerekli olduğunu imgecilerden öğrendi. T. E. Hulme ve Ezra Pound ona, romantizmin içtenliğinden korkmak ve şairin kişiliğini değil de şiir ifadesini esas almak gerektiğini öğrettiler. Ama Eliot, nükteye, imâyâ, ironiye de yer vermek istiyordu şiirlerinde. İmgenin hem kesin, hem imâlî olması konusunda Fransız sembolistlerini örnek edindi. Fransız şair Jules Laforgue'un şiirinde kesinliğin, sembolist imânın ve ironinin bileşimi, Eliot'u etkiledi.

Şairin kendisini ifade etmesine karşı olan ve disiplini savunan Eliot'ın şiirinde, yine de romantik bir özellik vardır. "Prufrock and Other Observations" (1917), "The Waste Land" (1922), "Four Quartets" (1944).

Çorak Ülke (The Waste Land): Bu uzun şiirin izleği, ruhsal çoraklıktır; var olan yaşam türünde, insanların günlük eylemlerine anlam ve değer kazandıracak hiçbir yaratıcı inanç yoktur; cinsellik, hiçbir verimlilik sağlamaz; ölüm, dirilişin habercisi değildir. Eliot, yazd ığı notta, bu şiirin izleği ve kurgusu hakkında önemli ipuçlarından bir tanesini vermektedir: "Bu şiirin yalnız başlığı değil planı da, sembolist özelliklerinin birçoğu da, Bayan Jessie L. Weston'ın Tas söylencesi konusundaki From Ritual to Romance (1920)^{1} adlı kitabından esinlenilmiştir." Eliot, ayrıca, Sir James Frazer'ın şu yapıtına genel bir minnettarlık duyduğunu belirtiyor: Golden Bough^{2}, özellikle "Adonis, Attis, Osiris konulu iki cildi"; bunlarda Frazer, eski çağların bitki mitlerini, verimlilik törenlerini ele almıştır. Bayan Weston'ın incelemesi, Frazer'deki ve öbür insanbilimcilerdeki verilere dayanarak bu mitler ve ayinlerle Hristiyanlık, özellikle Kutsal Tas^{3} söylencesi arasındaki ilişkiyi saptamaya çalışmaktadır. Ona göre verimlilik (doğurganlık) mitlerinin kaynağı, Balıkçı Kral öyküsüdür: Balıkçı Kral'ın ölümü, güçsüzleşmesi ya da acizleşmesi (bunlar mitin çeşitli biçimleridir) ülkeye kuraklık ve yıkım getirir, insanların ve hayvanların üreme gücünü yok eder. Bu çorak ülkenin yeniden yaşam bulmasının koşulu şudur: "Sınanmak için gezen bir şövalye", Tehlikeli Tapınak'a girip ortasına yerleşmeli ve bir ayinde, Tas (ya

da kupa) ve mızrak hakkında kendisine sorular sorulmasını istemelidir. Tas ve Mızrak sırasıyla dişi ve erkek üretkenliğinin simgesidir. Soruların doğru sorulması, kralı canlandırır, toprağın üretkenliğini eski gücüne kavuşturur. Birçok uygarlıkta rastladığımız, ölen ve tekrar canlanan tanrı (Tammuz, Adonis, Attis...) öyküsünün ve buna bağlı verimlilik inanç ve ayinlerinin kökeni, bu Tas mitidir. Aslında bunların hepsi, mevsimlerin devirli hareketinden (bitkilerin kışın ölüp baharda canlanmasından) esinlenmiştir. Bayan Weston'a göre Hristiyanlık, bu mite kendi damgasını bastı, daha sonra: "Hristiyanlık, var olan eğitim yöntemini kullanmakta duraksamadı ve Bitki Tanrısı'nı, Yaşam İlkesi olarak kabul edip Hristiyanlığın Tanrısı'yla özdeşleştirmekten korkmadı." Balıkçı Kral, Hristiyanlığın ilk dönemindeki balık simgesinin kökenidir. Bayan Weston'a göre, "Şu kesindir: Balık, tarih öncesi çağlarda, yaşam simgesi oldu. Balıkçı, çok eski çağlardan beri, yaşamın yaratılması ve korunmasıyla ilgili tanrıların bir sıfatıydı." Eliot, günümüzün Çorak Ülkesi'nin sembolik görüntüsünü resmetmek ve yeniden canlanmış ihtiyacını vurgulamak amacıyla, Bayan Weston'dan yararlanarak, hem Batı'ya hem Doğu'ya ilişkin birçok mitolojik ve dinsel veri kullanmıştır. "Çorak Ülke", 1922'de ilk kez kitap biçiminde basıldığında Eliot, dipnotları ekleyerek, yararlanmış olduğu kaynaklardan bazılarının adlarını verdi, çeşitli imgeler ya da imâlar arasında nasıl ilişki kurulacağı konusunda önerilerde bulundu; bu dipnotlar, şiirin burada sunduğumuz metnine editörün eklediği dipnotların kapsamına alınmıştır.

(The Norton Anthology of English Literature:
Volume 2, New York, 1962)

YAŞAR GÜNENÇ

ÇORAK ÜLKE

ÇORAK ÜLKE

“Nam Sibyllam quidem Cumis ego ipse oculis meis
vidi in ampulla pendere, et cum illi pueri dicerent:
respondebat illa: (ἀποθέρω)

il miglior fabbro

EZRA POUND İÇİN

1. ÖLÜ GÖMME TÖRENİ

Nisan, en zalim ay; doğurtur
Leylakları, ölü topraktan; harmanlar
Anıyı ve tutkuyu; kışkırtır
Ölgün kökleri bahar yağmuruyla.
Kış bizi sıcak tuttu, örterek **5**
Yeryüzünü unutkan karla; besleyerek
Küçük bir yaşamı, kuru yumru köklerle.

Yaz şaşırttı bizi, geldiğimizde StaRNbergersee'ye,^{7}
Bir sađnakla; bekledik kemer altında;
Açınca güneş, devam ettik Hofgarten'e^{8} doğru, **10**
Orda kahve içtik, konuştuk bir saat.
Bin gar keine russin, stamm' aus Litauen, echt deutsch.^{9}
Çocukluğumuzda , arşidük'ün evinde kalırken,
Erkek kuzenimin evinde, beni kızağa bindirirdi, **15**
Ama korkardım, o da derdi, Marie,
Marie, sıkı tutun. Kayardık aşağı.
Dağlarda, özgür duyarsın kendini.
Okurum gecelerin çoğunda, kışın güneye giderim.
Hangi köklerdir kavrayan, bu taş döküntüsünü; **20**

Hangi dallar fıskırır ondan? İnsanoğlu, {10}
Söyleyemezsin bunu, sezemezsin, çünkü senin tek bildiğin
Bir yığın kırık puttur, güneşin balyozladığı,
Onları serinletemez ölü ağaç, cırcırböceği avutamaz, {11}
Kuru taş su çağıltısı vermez. Yalnızca
Bu kızıl kayanın altı gölgedir, {12} **25**
(Gel bu kızıl kayanın altındaki gölgeye gir),
Bir şey göstereceğim sana, farklı,
Sabahleyin senin ardından gelen gölgenden,
Akşam seni karşılamak için kalkan gölgenden;
Korkuyu göstereceğim sana bir avuç tozda. **30**

Frisch weht der Wind
Der Heimat zu
Mein Irisch Kind,
Wo weilest du? {13}

"Bana ilk sümbül verişin, bir yıl önceydi, **35**
Sümbül kız demeye başladılar bana."
- Ama döndüğümüzde, geç saatte, Sümbül bahçesinden,
Kolların dolu, saçların ıslak, ben artık
Konuşamıyordum, gözlerim görmüyordu,
[ne canlıydım **40**

Ne ölü; hiçbir şey bilmiyordum,
Bakarken ışığın yüreğine, sessizlik.
Oed' und leer das Meer. {14}

Bayan Sosostriş, {15} ünlü kahin,
Fena üşütmüştü, yine de
En kafalı kadın diye bilinmekte Avrupa'da, **45**
Uğursuz kartlarıyla. {16} İşte, dedi,
Senin kartın, boğulmuş Fenikeli gemici, {17}

(Bunlar inciler, eskiden onun gözleriydiler. Bak!)

İşte Belladonna, kayalıkların Hanımı, {18} **50**

Güçlüklerin hanımı.

İşte üç değnekli adam, {19} işte Feleğin Çarkı,

İşte tek gözlü tüccar; {20} şu kart ise,

Şu boş olan, tüccarın sırtında taşıdığı şey,

Görmem yasak ne olduğunu. Bulamıyorum **55**

Asılmış Adam'ı. {21} Suda ölmekten sakın.

Bir kalabalık görüyorum, halka halinde yürüyen.

Teşekkürler. Görürsen sevgili bayan Equitone'u,

Söyle ona, kendim getireceğim yıldız falını:

İnsan bugünlerde çok dikkatli olmalı.

Hayal Kent {22} **60**

Siyah sisi altında kış sabahının,

Akıyordu kalabalık, Londra Köprüsü'nden, öylesine çok, {23}

Hiç düşünmemiştim, ölümün yıkıma uğrattıkları

[öylesine çok.

İççekişler, kısa ve kesik, çıkıyordu, {24}

Her adam indirmişti gözlerini ayaklarının önüne. **65**

Aktılar tepenin üzerinden, sonra King William

[Caddesinden,

O yere doğru, Azize Mary Woolnoth'un saatleri saydığı,

Ölü bir çınlayışla son vuruşu dokuzun {25}

Orada birini tanıdım, durdurdum haykırarak: "Stetson!" {26}

Sen birlikteydin benimle gemide Mylae'de! {27} **70**

Geçen yıl bahçene diktiğin o ceset,

Başladı mı filizlenmeye? {28} Çiçek verir mi bu yıl?

Yoksa o apansız don, bozdu mu yatağını?

Aman uzak tut köpeđi ordan, insanların dostu çünkü,

Yoksa tırnaklarıyla kazar çıkarır onu yine![{29}](#)

Sen! Hypocrite lecteur! -mon semblable-mon frere![{30}](#)

75

II. SATRANÇ PARTİSİ {31}

Koltuk, kadının oturduğu, sanki bir taht pırıl pırıl, {32}
Yansıması yanıyordu mermerde; ayna
Ki üzümlü asmalar bezemiş payandalarını,
Asmaların içinden altın bir Cupidon

[dikizliyor odayı **80**

(Bir başkasıysa gizlemiş gözlerini kanadının ardına),
Ayna, çiftliyordu alevlerini yedi kollu şamdanın,
Işığı masaya vuran şamdanın,
Mücevherlerin parıltısı yükselirken, onu karşılamaya,
Atlas astarlı, zenginliğin doldurduğu kutulardan; **85**

Şişecikler, fildişinden, renkli camdan, kapaksız,
İçlerine gizlenmiş, tuhaf sentetik parfümleri kadının,
Merhem, toz, sıvı-rahatsız ediyorlar, şaşırtıyorlar,
Boğuyorlardı duyarlığı kokularla; pencereden giren
Taze havayla huzurları kaçarak kokular yükseliyordu **90**
Semirterek uzun alevlerini şamdanın,
Savurarak onların dumanlarını laquedria'ya, {33}
Huzursuz ederek desenleri, tavanın girintili panosundaki
Koca deniz ormanı, yeşil turuncu ışıltılı
Bakırla beslenmiş, renkli taşlarla çevrelenmiş; **95**

Bu kederli ışıktaki yüzüyordu oyma bir yunus.
Antik şöminenin yukarısında, vardı bir resim,
Sanki bir pencerenin orman manzarası, {34}
Resimde Philomel'in {35} değişimi; Philomel'i barbar kral
Zorlamıştı vahşice; şimdi bülbül **100**
Lekelenmez bir sesle dolduruyordu bütün çölü
Ve hâlâ ağlıyordu, ama dünya caymıyordu,
Onu "cik, cik" olarak {36} dinlemekten, kirli kulaklarıyla.
Zamanın solmuş başka artıkları da

Resmedilmişti duvarlarda; inatla bakan şekiller **105**

Dışarı sarkarak, kuşatıp susturmuşlardı odayı.

Adımlar sürüklendi merdivende.

Ateş ışığında, fırçanın altında, kadının saçları

Açılıyordu, uçları ateş gibi

Yanıp tutuşarak sözcüklere, sonra vahşi toprak gibi

sessizleşecek. **110**

“Sinirlerim berbat bu gece. Berbat. Kal benimle.

Konuş benimle. Neden hiç konuşmazsın. Konuş.

Neyi düşünüyorsun? Ne düşüncesi bu? Ne?

Hiç bilmiyorum neyi düşündüğünü. Düşün.”

Düşündüğüm şu: Biz, sıçanların geçitindeyiz, [{37}](#)

115

Ölü adamların kemiklerini yitirdiği yerde.

“Nedir bu gürültü?”

Rüzgârdır kapının altında. [{38}](#)

“Nedir bu gürültü şimdi? Nedir rüzgârın yaptığı?” **120**

Hiçbir şey yine hiçbir şey.

“Bilir misin hiçbir şeyi?

Görür müsün hiçbir şeyi?

Anımsar mısın

Hiçbir şeyi?”

Anımsarım

İncileri, eskiden o adamın gözleriydi [{39}](#) **125**

“Canlı mısın, yoksa ölü mü? Yok mu hiçbir şey

kafanda?” Ama

A A A A o Shakespeare’ce Muziplik-

Öylesine zarif

Öylesine zekice **130**

“Ne yapacağım şimdi ben. Ne yapacağım?”

“Olduğum gibi fırlayacağım dışarı, yürüyeceğim yolda,
Saçım başım darmadağınık, öyle. Ne yapacağız
biz yarın?

Ne yapacağız bundan böyle?”

Sıcak su on’da. **135**

Yağmur yağarsa, kapalı bir araba dörtte.

Bir satranç partisi yapacağız,^{40}

Kıсарak kapaksız gözlerimizi ve bekleyerek kapıya
vurulmasını.

Lil’in kocası terhis edildiğinde, dedim ki- **140**

Sakinmadım sözümü, açık açık söyledim Lil’e

ÇABUK LÜTFEN VAKİT TAMAM^{41}

Şimdi Albert dönüyor; düzelt biraz kalıbını, çekici ol.

Bilmek isteyecek sana verdiği parayı ne yaptığını,

Diş yaptırasın diye verdiği parayı. Verdiğinde ben

[Ordaydım. **145**

Tümünü çektir, Lil, güzel dişler taktır,
Dedi, yemin ederim, katlanamıyorum yüzüne bakmaya.
Ben de katlanamıyorum artık, dedim, düşün zavallı

Albert'i

Dört yıldır ordudaydı, hoş zaman geçirmek ister,
Sen mutlu etmezsen onu, başkaları var
edecek, dedim. **150**

Var ya, dedi Lil. Tam olmasa da, dedim.
O zaman bilirim kime teşekkür edeceğimi, dedi
Yüzüme dik bir bakış fırlattı.

ÇABUK LÜTFEN VAKİT TAMAM
Hoşuna gitmese de, sürdürebilirsin, dedim.
Başkaları seçer ve toplar, sen yapamazsan.

Albert tüyerse, hiçbir şey demeye hakkın olmaz. **155**
Utanmalısın, dedim, böylesine antika görünmekten.
(Oysa otuz bir yaşında daha.)

Yapamıyorum, dedi, suratını bir karış asarak,
Nedeni o haplar, düşürmek için aldığım.
(Şimdiden beş çocuğu var, George yüzünden ölüyordu

[nerdeyse.) **160**

Eczacı, bir şeyin kalmaz dedi, ama dönemedim
eski halime.

Sen gerçekten aptalsın, dedim.

Albert seni rahat bırakmazsa, yine olacak, dedim,

Neden evlendin, çocuk istemiyorsan? **165**

ÇABUK LÜTFEN VAKİT TAMAM

Derken, o pazar Albert döndü eve, sıcak bir domuz
budu vardı sofrada,

Yemeğe kalmamı istediler, sıcak nefis etten tatmamı-

ÇABUK LÜTFEN VAKİT TAMAM

ÇABUK LÜTFEN VAKİT TAMAM

İy' geceler Bill. İy' geceler Lou. İy' geceler May.

[İy' geceler.

170

Teşekkürler. İy' geceler. İy' geceler.

İyi geceler, hanımlar, iyi geceler, tatlı hanımlar,

İyi geceler, iyi geceler. [{42}](#)

III. ATEŞ VAAZI{43}

Irmağın tentesi parçalanmış: Son yaprak-parmaklar
Islak kıyıya tutunuyor, gömülüyor. Rüzgâr
Aşıyor esmer toprağı, işitilmeden. Superileri

gitmiş. **175**

Güzel Thames, ak uysallıkla, ben şarkımı

[bitirinceye dek.{44}]

İrmak, yüklü değil boş şişelerle, sandviç kağıtlarıyla,
İpek mendillerle, karton kutularla, izmaritlerle
Ya da başka tanıklarıyla yaz gecelerinin. Superileri
[Gitmiş.

Dostları da, kent yöneticilerinin aylak mirasçıları; **180**
Gitmişler, hiçbir adres bırakmadan.

Leman sularının kıyısında oturdum ağladım..{45}

Güzel Thames, ak uysallıkla, ben şarkımı

[bitirinceye dek,

Güzel Thames, ak uysallıkla, çünkü konuşmuyorum

[Yüksek

Sesle ve uzun uzun.

Ama arkamdan ansızın gelen soğuk rüzgârla

[işitiyorum{46} **185**

Kemik takırtıları ve kulaktan kulağa yayılan

[kikirdemeler.

Bir sıçan, sessizce yaklaştı otların arasından
İğrenç karnını kıyıya sürte sürte,
Ben balık avlarken^{47} durgun kanalda
Bir kış akşamı, gaz fabrikasının arkasında, **190**
Düşünerek kral kardeşimin uğradığı deniz kazasını^{48}
Ve kral babamın ölümünü ondan önce.
Beyaz çıplak bedenler, nemli alçak toprakta,
Ve kemikler ki fırlatılmışlar küçük alçak
kuru tavanarasına,
Takırdıyorlardı yıllardır yalnızca sıçanın ayağı
altında. **195**

Ama arkamda, zaman zaman işitiyorum^{49}
Sesini kornaların ve motorların, getirecekler,
Sweeney'i bayan Porter'a ilkbaharda.^{50}
Ey parladı pırıl pırıl ay, üzerinde bayan Porter'ın
Ve kızının **200**
Onlar yıkarlar ayaklarını sodalı suda^{51}
Et O ces voix D'enfants, chantant dans la couple!^{52}
Tüvit tüvit tüvit
Çik cik cik cik cik
Öylesine vahşice zorlanmış **205**
Tereu^{53}

Hayal Kent
Kahverengi sisi altında bir kış öğleninin
Bay Eugenides, İzmirli tüccar,^{54}
Traşsız, cebi dolu kuşüzümleri **210**
C.i.f.^{55} Londra: Belgeler görölüp ödenince,
Davet etti beni kaba Fransızcasıyla
Öğle yemeğine Cannon Street Oteli'nde
Ve haftasonu tatiline Metropole'de.

Bu menekşe rengi saatte, gözler ve sırt **215**

Doğrulurken masadan, insan makinesi beklerken
Hani harıl titreşen beklemedeki bir taksi gibi,
Ben Tiresias, {56} kör, iki yaşam arasında titreşen,
Yaşlı bir adam olsam da pörsük kadın memeli,
[görebiliyorum.

Bu menekşe rengi saatte, bu akşam saati çırpınır **220**
Ulaşmak için yuvaya, ve getirir gemiciyi yuvaya
denizden, {57}

Çay saati, daktilo kız yuvada, temizliyor kahvaltı
masasını,
Yakıyor sobasını, yiyecekler koyuyor teneke kutulara.
Pencerenin dışında tehlikeli biçimde serdiği
Kurumuş iççamaşırlarına güneşin son ışınları
değiyor, **225**

Divanın üzerine yığılmış (geceleri yatağı)
Çoraplar, terlikler, içgömlekleri, korseler.
Ben Tiresias, pörsük kadın göğüslü yaşlı adam,
Algıladım bu sahneyi ve önceden söyledim kalanını-
Ben de yolunu gözledim beklenen konuğun. **230**

O, sivilceli genç adam, geliyor,
Küçük bir ev simsarının katibi, arsız bakışlı,
Aşağı tabakadan biri; güvenli hali, duruyor üzerinde
İpek şapka nasıl durursa bir Bradford {58} zengininin
üzerinde.

Tam zamanıdır şimdi, tahmin ettiği gibi, **235**
Yemek yenmiştir, kadın bezgin ve yorgundur,
Adam onu ayartmaya çabılıyor okşayışlarla,
İstenmese bile kızılmayan okşayışlarla.

Kan saldırmış yüzüyle, kararlılıkla
saldırıyor hemen; **240**

Araştıran eller karşılaşmıyor hiçbir direnişle;
Kibiri ihtiyaç duymuyor herhangi bir yanıtı,
Hoşgeldin diye yorumluyor karşılaştığı ilgisizliği.
(Ve ben Tiresias önceden acısını çektim tüm
Oynananların bu aynı divan ya da yatak üzerinde;
Ben ki oturdum Teb^{59} surlarının altında **245**

Ve yürüdüm en aşağılık ölümler arasında.)
Adam son bir öpücük bağışlamaya tenezzül ediyor
Ve el yordamıyla buluyor yolunu ışıksız
merdivenden...

Kadın dönüp aynaya bakıyor bir an,
Farkında değil sanki aşığının gittiğinin; **250**
Beyni izin veriyor yan oluşmuş bir düşüncenin
geçişine;

“Oldu bitti işte; şükür bittiğine.”
Güzel kadın, çılgınlığa tenezzül edince
Odasını arşınlayınca yeniden, tek başına,
Saçını düzeltiyor otomatik bir hareketle, **255**
Ve bir plak koyuyor gramofona.[{60}](#)

“Bu müzik, sokuldu yanıma, suların üzerinde”[{61}](#)
Ve yanımdaydı Strand boyunca, Kraliçe Victoria
Caddesi’ne dek.

Ey Kent kent, bazen duyarım
Lower Thames Caddesi’ndeki bir meyhaneden gelen **260**
Hoş yakınığını bir mandolinin
Ve gürültülerle, gevezelikler,
Balık satıcılarının öğlenleri tembellik ettiği
yerden; orada
Duvarları Magnus Martyr kilisesini, tutar
Akıl almaz parıltısını İyon beyazının ve altınının.[{62}](#) **265**

Irmak terler[{63}](#)
Yağ ve katran
Mavnalar sürüklenir
Çekilen sularla,

Kızıl yelkenler **270**

Şişmiş

Rüzgârla, çırpınırlar ağır direkte.

Mavnaların yıkadığı

Tomruklar sürüklenirler

Greenwich'in aşağılarına, **275**

Geçerler Köpek Adası'nı. [{64}](#)

Weialala leia

Wallala leialala

Elizabeth ile leicester [{65}](#) **280**

Kürek vurmaktalar

Kayığın kıcı sanki

Yaldızlı deniz kabuğu

Kızıl ve altın

Güçlü dalgalar

Şapırdadı iki kıyıda **285**

Güneybatı rüzgârı

Taşıdı akıntıda

Çan gümbürtülerini

Beyaz kuleleri

Weialala leid **290**

Wallala leialala

"Tramvaylar ve tozlu ağaçlar.

Highburg doğurdu beni. Richmond'la Kew

Bozdu beni. [{66}](#) Richmond'un kıyısında,

kaldırdım dizlerimi

Sırtüstü yatıp dar bir kayıkta." **295**

"Ayaklarım sürter Moorgate'te, [{67}](#) kalbim

Sürünür ayaklarımın altında. Bu olaydan sonra

Adam ağladı. Söz verdi: 'Yeni bir başlayış.'

Ben konuşmadım. Yoktu kızmamı gerektiren bir şey.”

“Margate Kumsalı’nda.[{68}](#) **300**

Bağlayamam

Hiçbir şeyi hiçbir şeye.

Kirli ellerin kırık tırnakları.

Benim halkım basit halk, beklemez

Hiçbir şey.”

la la **305**

Sonra geldim Kartaca'ya^{69}

Yanarken yanarken yanarken^{70}

Ey Tanrım sen kurtar beni^{71}

Ey Tanrım sen kurtar
yanarken **310**

IV. SUDA ÖLÜM{72}

Fenike'li Phlebas, on beş günlük ölü,
Unuttu martıların çığlığını, ve derin deniz kabartısını Ve kâr ve zararı.

Denizin dibinde, bir akıntı, **315**

Kemiklerini sıyırdı fısıltılarla. Phlebas, yükselip
alçalarak

Geçti yaşlılığının ve gençliğinin duraklarından,
Anaforda dönerken.

Yahudi ol olma

Ey sen, ki çevirirsin çarkı ve bakarsın rüzgâr

bir zamanlar yakışıklı ve
yönüne, **320** Düşün Phlebas'ı, o da

uzundu senin gibi.

V. GÖKGÜRÜLTÜSÜNÜN DEDİĞİ{73}

Terli yüzlere vuran meşale kızılından sonra

Bahçelerdeki buz sessizliğinden sonra

Taşlık diyarlardaki cançekişmeden sonra

Haykıranlar ve ağlayanlar **325**

Zindan ve saray ve yankılanışı

Gökgürlemesinin baharda, uzak dağlarda

O, bir zamanlar yaşıyordu, şimdi ölü{74}

Biz, bir zamanlar yaşıyorduk, şimdi ölüyoruz

Sabrimız neredeyse tükenmiş **330**

Burası susuz, çıplak kayalık

Kaya ve susuzluk ve kumlu yol

Yol döne döne çıkıyor dağlar arasından

Dağlar kayalık, yok nasipleri sudan

Olsaydı su mutlaka dururduk içerdik **335**

Kayalar arasında insan duramaz da düşünemez de

Ter kuru, ayaklar kumun içinde

Ah su olsaydı şu kayalıkta

Ölü dağın çürük dişli ağzı ki tüküremez

Burada insan dikilemez yatamaz, oturamaz **340**

Sessizlik bile yok bu dağlarda

Yalnızca kuru verimsiz gökgürültüsü, yağmursuz

Tek başına kalınacak ıssız yer de yok bu dağlarda

Ama huysuz kızıl suratlar var, alay eden, hırlayan

Çatlak balçık duvarlı evlerin kapılarından

[Su olsaydı **345**

Kaya değil

Olsaydı kaya

Suyla birlikte

Suyla **350**

Bir pınar

Kayalar arasında bir gölcük

Yalnızca su sesi olsaydı

Ne çekirge^{75}

Ne kuru ot uğultusu **355**

Ama kayadan aşan suyun sesi

Orada, yalnız gezen ardıc kuşu söylesin şarkısını^{76}

çamlar arasında

Dip dip dip dip dip dip dip

Ama su yok

Kim bu üçüncü, hep senin yanında yürüyen^{77} **360**

Ne zaman saysam, yalnızca sen ve ben varız

Ama ne zaman baksam uzaklarına beyaz yolun

Hep bir başkası oluyor senin yanında yürüyen

Kahverengi harmaniye bürünmüş, süzülen, kukuletalı

Bilmiyorum erkek mi yoksa kadın mı? **365**

-Ama kim o, senin öbür yanında yürüyen?

Nedir şu ses göklerdeki^{78}

Anne feryadının uğultusu

Kimlerdir şu kaynaşan kukuletalılar sürüsü

Sonsuz ovaların üstünde, tökezliyorlar çatlak

toprakta

370

Yalnızca dümdüz bir ufkun çevrelediği

Ya dağların üzerindeki şu kent, hangisi,

Yıkılmalar ve yeni oluşumlar^{79} ve patlamalar

menekşe renkli havada

Devrilen kuleler

Kudüs, Atina, İskenderiye **375**

Viyana, Londra

Hayal

Bir kadın, uzun siyah saçlarını çekip gerdi

Ve hışırtılı bir ezgi seslendirdi bu keman tellerinde

Ve bebek yüzlü yarasalar, bu renkli ışıkta **380**

Islık çaldılar, ve vurdular kanatlarını

Ve başaşağı süründüler kararmış bir duvardan aşağı

Ve kuleler havada tepetaklak oldular

Yaslı haber çanlarını çalarak, saatlerce,

Ve boş sarnıçlardan, suyu çekilmiş kuyulardan

şarkı söyleyen sesler **385**

Bu çürüntü çukurunda, dağlar arasındaki,
Cılız ayışığında, otlar şarkı söylemede
Çökmüş mezarların üzerinde, kilisenin dolaylarında
Boş bir kilise bu, yalnızca rüzgârın evi.^{80}
Penceresi kalmamış, kapı sallanır durur, **390**
Kuru kemikler zarar veremez kimseye.
Yalnızca bir horoz var, çatının tepesinde,
Kuku riku kuku riku^{81}
Bir şimşegin çakışında. Sonra nemli bir bora
Getiriyor yağmuru. **395**
Ganga^{82} kuruyacaktı neredeyse, ölgün yapraklar
Yağmur bekliyordu, yığılırken kara bulutlar
Çok uzaklarda, Himavant'ın^{83} üzerinde.
Cengel şimdi, kamburlaştı sessizce.
Sonra konuştu gökgürültüsü **400**

DA^{84}

Datta: Verdiğimiz nedir?
Dostum, kan oynatıyor yüreğimi
Bir anlık tutkunun korkunç gözüpekliği
Bunu tedbirliliğin çağı asla düzeltemez **405**
Bununla, yalnız bununla var olmuşuz biz
Ve bu, ölüm ilanlarımızda bulunmayacak
Bulunmayacak, mezar yazıtlarımızda, hayırsever
örümceği^{85} perde çektiği,
Ya da mühürlerimizde, sıska danışmanın
Boş odalarımızda kırdığı. **410**
DA
Dayadhvam: Duydum, anahtar^{86}
Döndü kapıda bir kez, yalnızca bir kez döndü

Anahtarı düşünürüz, herkes kendi zindanında
Anahtarı düşünür, herkes uygun bulur bir zindanı
Yalnızca akşam vaktinde, dünyadışı söylentiler
Diriltilir bir an için, bir kırgın Coriolanus^{87}

415

DA

Damyata: Kayık yanıt verdi

Neşeyle, yelkenin ve küreğin uzmanı ele **420**

Deniz sakindi, yüreğin yanıt verecekti
Neşeyle, çağrılıydı, çarparken uysalca
Kendisini denetleyen ellere uyarak

Oturuyorum sahilde

Balık avlayarak^{88} ardımda kurak ovalar **425**

Hiç olmazsa kendi topraklarımı kurtarabilecek miyim?^{89}

Londra köprüsü yıkılıyor yıkılıyor yıkılıyor^{90}

Poi s'ascose nel foco che gli affina^{91}

Quando fiam uti chelidon^{92}- Ey kırlangıç kırlangıç

Le prince d'Aquitaine â la tour abolie^{93} **430**

Bu parçaları destek yaptım yıkıntılarıma^{94}

Öyleyse uyarım size. Hieronymo çıldırdı yine.^{95}

Datta. Dayadhvam. Damyata.

Shantih shantih shantih^{96}.

EK BÖLÜM

Burada Eliot'ın iki şiirini sunuyoruz: "J. Alfred Prufrock'un Aşk Şarkısı" ve "Marina". Eleştirmenlere göre bu iki şiir, "Çorak Ülke"nin daha iyi anlaşılmasını sağlamaktadır.

Dipnotlar, The Norton Anthology of English Literature II'den alınmıştır.

J. ALFRED PRUFROCK'UN AŞK ŞARKISI{97}

“S’io credesse che mia risposta fosse
A persone che mai tornasse al mondo,
Questa fiamma staria senza piu scosse.
Ma perciocche giammai di questo fondo
Non torno vivo alcun, s’i’odo il vero,
Senza tema d’infamia ti rispondo.”{98}

Gidelim öyleyse, senle ben,
Akşam serilince göğ
Eterlenmiş{99} bir hasta gibi masada;
Gidelim, yan ıssız caddelerden geçerek,
Mırıltılı inzivalarından

Huzursuz gecelerin, bir gecelik ucuz otellerdeki,
İstiridye kabuklarının tozuyla dolu lokantalardan;
Yollar uzar bıktırıcı bir sav gibi
Sinsi bir niyetle
Yöneltmek için seni dayanılmaz bir soruya...
Ah, "Nedir?" diye sorma,
Gidelim de yapalım ziyaretimizi.
Odada kadınlar gelir giderler
Michelangelo'dan söz ederler.
Bu sarı sis ki sürter sırtını pencere camlarına,
Bu sarı duman ki sürter suratını pencere camlarına,
Dilini sokup yalar köşelerini akşamın,
Kalır hendeklerde duran suların üzerinde,
Düşsün onun sırtına bacalardan düşen kurum,
Kayarak terastan, birden sıçrayarak,
Ve görünce vaktin tatlı bir Ekim gecesi olduğunu,
Dolaşsın bir kez evin çevresini ve yatsın uykuya.

Ve gerçekten zaman olacak
O sarı duman için, caddeler boyunca kayan,
Sırtını pencere camlarına sürten o duman için;
Zaman olacak, zaman olacak
Bir yüz hatırlamaya, senin karşılayacağın yüzleri
karşılama için;
Zaman olacak öldürmeye ve yaratmaya,
Ve zaman, ellerin tüm işleri ve günleri için, {100}
Eller ki kaldırır ve düşürür bir soruyu senin tabağına;
Senin için zaman ve benim için zaman,
Ama zaman olacak yüz kararsızlık için de,
Yüz kuruntu ve yeniden kuruntu için de,
Birer dilim ekmek yiyip çay içmemizden önce.
Odada kadınlar gelir giderler
Michelangelo'dan sözederler.
Ve gerçekten zaman olacak
Merak etmeye, "cesaret edebilir miyim?" diye.
Zaman olacak geri dönmeye ve merdivenden inmeye.
Saçlarımın ortasında kel bir bölgeyle-
[Diyecekler: "Saçların nasıl dökülüyor!"]

Frakım, yakam dimdik çıkıyor çeneme dek,
Kravatım zengin ve sade, ama tek bir iğneyle göze
çarptırılmış,
[Diyecekler: "Ama kollarıyla bacakları nasıl da
incelmiş!")]

Cesaret edebilir miyim
Rahatsız etmeye evreni?
Bir dakikalık zaman olacak
Kararları ve yeni kararları tersine çevirmek için.

Çünkü biliyorum hepsini çoktan, biliyorum hepsini:
Biliyorum sabahları, akşamları, ikindileri,
Ölçtüm yaşamımı kahve kaşıklarıyla;
Biliyorum o sesleri, ölümcül bir düşüşle ölen,
Altında öbür odadan gelen müziğin.
Öyleyse nasıl kalkışayım?

Ve biliyorum o gözleri çoktan, biliyorum hepsini:
O gözler sizi çiviler basmakalıp bir yargıyla,
Ben, basmakalıp bir yargıyla bağlanınca, serilerek
iğnenin üzerine,
Ben, iğnelenince, kıvranarak duvarda,
Nasıl başlayayım
Tükürmeye tüm saplarını günlerimin ve yollarımın?

Nasıl kalkışayım?

Ve biliyorum o kollar çoktan, biliyorum hepsini:
O kollar, bileziklenmiş, beyaz ve çıplak
[Ama lambanın ışığında, hafif kahverengi tüylere

bulanmış!]

Bir giysiden gelen parfüm mü
Beni böyle saptıran?

Kollar, masa boyunca serili, ya da şala sarınmış,
Öyleyse nasıl kalkışayım?
Nasıl başlayayım?

.....

Diyecek miyim, gittim akşam karanlığında dar
yollarda

Ve seyrettim dumanları, pipolardan yükselen,
Pencerelerden eğilmiş, gömlekli yalnız adamların

[pipolarının saldığı?

Olsaydım bir çift portal kısaç,
Kaçışıp duran, zeminlerinde sessiz denizlerin .{101}

.....
İkinci vakti, akşam vakti, uyuyor öyle huzurla!
Okşanarak uzun parmaklarla,
Uykuda... yorgun... ya da yalandan hasta,
Serilmiş yatıyor döşemede, burada seninle benim
yanımda.

Ben, çaylardan ve keklerden ve buzlardan sonra
Güç bulacak mıyım zorlamak için kriz noktasına bu anı?
Ben, gerçi ağladım ve oruç tuttum, ağladım ve dua ettim,
Gördüm kafamın (hafifçe kelleşmiş) getirildiğini
bir tepside, {102}

Ama peygamber değilim - burada büyük bir fark yok;
Gördüm yüceliğimin titreştiği anı,
Gördüm ölümsüz Uşak'ın paltomu tuttuğu ve kıs kıs
güldüğünü,
Korktum kısacası.

Yine de zahmete değerdi, her şeyden sonra,
Bardaklardan, marmelattan, çaydan sonra,
Porselenlerin arasında, seninle benim konuşmamızın
arasında,

Zahmete değerdi
Isırıp koparmak konuyu bir gülümseyişle,
Sıkıştırmak evreni bir topun içine {103}
Yuvarlamak onu dayanılmaz bir soruya doğru
Diyerek: "Ben Lazarus'um, geliyorum ölümden {104}
Geri geldim anlatmak için size hepsini, anlatacağım
size hepsini" -

Eğer birisi, bir kadın, yerleştirmeseydi bir yastık,

[başının altına

Deseydi: “Niyetim o değildi asla;
O değil asla.”

Yine de zahmete değerdı, her şeyden sonra,
Değerdı,
Günbatımlarından ve önbahçelerden ve çisentili
yollardan sonra,
Romanlardan sonra, çay bardaklarından sonra,
döşemede sürüklenen
eteklerden sonra-
Bu kadar, daha ne olsun?-
Tam olarak ne istediğimi söylemek olanaksız!
Ama büyülü bir fener, bir ekranın üzerine sinirlenip
fırlatıp
modeller çizmiş gibi:

Zahmete değerdı
Eğer birisi, bir yastık yerleştirip ya da bir şal atıp,
Dönerek pencereye, deseydi:
"O değıl asla,
O değıl benim niyetlendiğim, asla."

.....

Hayır! Ben, Prens Hamlet değilim, olmak da istemedim;
Görevli bir lord'um, isterim
Şişinmek bir ilerlemede ,[{105}](#) başlatmak bir iki sahne,
İsterim prene önermek, kuşkusuz, kolay bir yöntem,
İsteğe bağlı, severek kullanılacak,
Politik, özenli, iyi düşünülmüş;
Bilgece sözlerle dolu, ama biraz bönce;
Bazen, gerçekten, oldukça gülünç-
Hemen hemen, bazen, ahmakça.
Yaşlanıyorum... yaşlanıyorum...
Pantolonumu yuvarlanmış paçalı giyeceğim.[{106}](#)
Saçımı arkadan ayıracak mıyım?
Cesaretim olacak mı bir fıstık yemeye?
İnce beyaz pantolon giyeceğim, yürüyeceğim sahilde.
İşittim deniz kızlarının şarkı söylediklerini birbirlerine.
Sanmam şarkı söyleyeceklerini bana.

Gördüm onların dötrnala denize doğru gidişlerini

dalgaların üzerinde

Tarayışlarını arkaya yatık beyaz saçlarını dalgaların

Rüzgâr karıştırırken suları beyaz ve siyah

Kaldık odalarında denizin,

Deniz kızlarıyla, başlarında çelenkler yosunlardan,

kırmızı kahverengi;

İnsan sesleri bizi uyandırıp da boğulacağımız ana dek.

Quis hic locus, quae regio, quae mundi plaga.{108}

Hangi denizler, hangi kıyılar, hangi gri kayalıklar,
hangi adalar,

Hangi sular bunlar pruvayı yalayan
Ve çam kokusu, sisin içinde şakıyan ardıçkuşu
Hangi görüntülerdir geri dönen
Ey kızım.

Köpeğin dişlerini bileyenler, giderler
Ölüme

Sinekkuşunun görkemiyle parıldayanlar, giderler
Ölüme

Domuz ahırında mutlulukla oturanlar, giderler

Ölüme

Hayvanların esrikliğinden kurtulamayanlar, giderler

Ölüme

Maddesizleşirler, dönüştürülerek rüzgârla,

Çamın nefesi, orman şarkısının sisi

Güzelce eritilip yayılmış bu lütufla

Nedir o yüz, belirsiz, sonra belirgin,

Bu nabız bilekte, güçsüz, sonra güçlü-

Temelli mi verilmiş, yoksa geçici mi? Yıldızlardan

daha uzak

ve gözden daha yakın

Fısıltılar ve ufak kahkahalar, yapraklarla telaşlı

ayakların arasında

Uykuda, tüm suların buluştuğu yerde.

Cıvadra, buzdan çatlamış, boya sıcaktan çatlamış.

Ben yapmıştım bunu, unuttum.

Sonra anımsadım.

Direkler çürümüş, yelkenler de,

Bir temmuzla başka bir eylül arasında.

Bilmeden, yarıbilinçle, bilinmeden, yaptım bunu

kendim için.

Omurgamın yanlarından su giriyor, ek yerleri

kalafatlanmalı.

Bu biçim, bu yüz, bu yaşam.

Yaşayacak benden sonraki zamanın dünyasında; isterim

Vazgeçmek yaşamımdan, bu yaşam için, konuşmamı

terketmek o konuşulmamış,

Uyanmamış, dudakları aralık, umut için, yeni gemiler için.

Hangi denizler, hangi kıyılar, hangi granit adalar dürter

[tahta kaburgalarımı

Ardıçkuşu seslenir sisin içinden

Kızım.

tse

Sonnotlar

[1] Ayinden Romans'a. - Çev.

[2] Altın Dal. -Çev.

[3] İsa'nın son akşam yemeğinde kullandığı tas. -Çev

Çevirenin notu: "Çorak Ülke"nin çevirisine ekli dipnotlar da "The Norton Anthology"den alınmıştır.

[4] İ.S. Birinci yüzyılda yaşamış olan Petronius'un "Satyricon" adlı yapıtından: "Bir keresinde Cumae'de, kendi gözlerimle gördüm; Sibil, bir kafesin içinde asılıydı. Oğlanlar ona 'Sibil, ne istiyorsun?' dediklerinde o, 'ölmek' diye yanıtladı." Yunan mitolojisinde kahin yaşı kadınlar olan Sibillerin en ünlüsü, Cumae'deki Sibil'dir.

Bu Sibil, Aeneas Destanı'nda, Aeneas'a Hades'te (Ölümler Ülkesinde.-Çev.) yol gösterdi. Sibil'e, Apollo tarafından ölümsüzlük bağışlanmıştı; ama kalıcı gençlik istemeyi unutan Sibil, yaşlanarak buruştu ve saygınlığı azaldı. "Çorak Ülke" şiirinde başka kahinler de vardır: Bayan Sosostri, Tiresias.

[5] Bu şiire son biçimini verirken Eliot'a Ezra Pound yardımcı olmuştu.

II miglior fabbro(en iyi usta), Tanrısal Komedi'de (Araf, XXVI, 117) Dante'nin, Provence şairi Arnaut Daniel için kullandığı övgü sözcükleridir.

[6] Bu başlık, Anglikan mezhebinin ölü gömme töreniyle ilgilidir. Nisan, en zalim aydır; çünkü gerçek bir canlanış getirmez ve bize, yararsız anılarla işkence eder. Mevsimler, bu halleriyle, yaşamın çevrimi değildirler; yurtdışı tatil beldelerinde gevezeliklerini işittiğimiz insanlar, aslında yeni bir yaşam istemiyorlar; insan, bu açıdan da bakılınca zalimdir, çünkü yeniden canlanma önerir bunu istemeyen insanlara. Birden tonu değişen ses, sanki peygamber Ezekeel'in sesine dönüşür ve uygarlığın kuru, umutsuz parçalanmışlığını duyurur. Sonra bu ses, romantik şarkılara ve yitirilmiş aşk fırsatlarıyla ilgili anılara bırakır yerini. Daha sonra, günün modası olan falcılığa tanık oluruz:

Mısırlı bilici tavrı takınmış bir şarlatan, eski bir dinin gizlerini fal biçimine dönüştürür; tarot kartlarındaki, eski çağlardan kalma simgeler, yozlaştırılarak şarlatanca sözlere dönüştürülmüştür (ama bu simgeler, yoğun bir çağrıştırmaya gücüne sahiptirler; kartlardaki her karakter, bu şiirde geliştirilecektir.) Sonra, çağdaş uygarlığın daha dolaysız görüntüleri sergilenir: Baudelaire'in Paris'i, günümüzün Londra'sı, Dante'nin Limbo'su, birbirinin aynıdır. Heyecanlı konuşmacı, büyük diriliş ayinini, bahçecilik hakkında delice ve uğursuz bir soruya dönüştürür.

[7] Münih yakınlarında bir göl.

[8] Münih'te, hayvanat bahçesiyle ve kafeleriyle ünlü bir park.

[9] Hiç de Rus değilim, Litvanya'dan geliyorum, tam bir Alman'ım.

[10] "Bk. Ezekeel II, i" [Eliot'ın notu]. Burada Tanrı, Ezekeel'e seslenir: "İnsanoğlu; ayaklarının üzerinde dikil, sana doğru konuşacağım."

[11] "Bk. Ekklesiastes XII,V" [Eliot'ın notu], Eliot'ın aktardığı bu dize, Vaazcı'nın, eski çağdaki yıkılmışlığı tanımlayan sözlerinden bir bölümdür: "Ne zaman ki korkacaklar

yukarıdakinden ve dehşetler yola koyulacak, ve badem ağacı yeşerecek, ve çekirge bir yük olacak ve arzunun sonu gelecek...”

{12} İsayah XXXII, 2: “Erdemli kral”, “Kuru bir yerdeki sulu ırmaklar gibi olacak, yorgun bir toprakta kocaman bir kayanın gölgesi gibi.”

{13} “V. Tristan und Isolde, I, 5-8. dizeler” [Eliot’ın notu]. Wagner’in operasında bir gemici geride bıraktığı kızı anımsıyor: “Temiz rüzgârlar eser senin yurduna; İrlandalı çocuğum, nerde oyalanırsın?”

{14} “Aynı yapıt, III, 24. dize” [Eliot’ın notu]. Adı geçen operanın III. perdesinde Tristan, ölüm döşeğindedir. Cornwall’dan Isolde’nin gelmesini beklemektedir; ama kızın gelişini haber vermek için denizi gözleyen çoban, sonucu şöyle bildirir: “İssız ve boş, deniz.”

{15} Aldous Huxley’in “Crome Yellow” adlı romanının panayır sahnesinde bir kadın, çingene gibi giyinerek “Ekbatan Büyücüsü Sesostris” diye tanıtır kendini. Eliot, bu adı, “Sosostris” biçiminde şiirine aldı, alay etmek için.

{16} Tarot kartları. “Ayinden Romansa” adlı kitabında J. Weston’in incelediği Tarot kartlarından dört tanesi. Kase, mızrak, kılıç, tabak. Bunlar, Tas söylencesinde bulunan yaşam simgeleridir. Weston’a göre, “Günümüzde tarot, yozlaştırılıp fala dönüştürülmüştür.” Eliot, 46.-56. dizelerde andığı kartlarla ilgili notunda şöyle der: “Tarot kartlarının özelliklerini bilmem; onları, kurallara iyice aykırı tarzda, amacıma göre kullandım. Bu kartlardan biri olan ‘Asılmış Adam’, amacıma iki yönden uygun düşüyor: Bir yönden o, bana Frazer’in Asılmış Tanrı’sını çağrıştırıyor; bir yönden de, V. Bölüm’de, müritlerin Emmaus’a yolculuğu sırasında görülen kukuletalıyı çağrıştırıyor. Fenikeli Gemici ve Tüccar, daha sonra da ortaya çıkacak; “İnsan Kalabalığı” ve “Suda Ölüm”, IV. Bölümde yeniden yer alacak. Üç değnekli adam (aslında Tarot’un bir üyesi), uzak bir çağrışımla da olsa, bana Balıkçı Kral’ı anımsatıyor.”

{17} IV. Bölüme bakınız. Fenikeli Phlebas ve İzmirli tüccar Bay Eugenides (daha sonra yine ortaya çıkacaklar), tek bir simgesel karakterin (Fenikeli Gemici’nin) farklı evreleridir. Bay Eugenides, “currant” (kuşüzümü) ihraç eder (210. dize); boğulmuş Phlebas, akıntıda (current) sürüklenir (315. dize), [“currant” ile “current” sözcüklerinin okunuşu aynıdır. Çev.] Bunu izleyen dize, Shakespeare’in “Fırtına” adlı oyunundan alınmıştır (I. ii. 398): Ariel’in, deniz kazasına uğrayan Ferdinand’a türküsü. “Oturuyordu bir yığının üzerinde / Kral babamın ölümüne ağlıyordu yine”, “ben bu besteyi sürüklerken suların üzerinde.” Bu türkü, Ferdinand’ın boğulduğu sanılan babası Alonso içindir. “Çorak Ülke” şiirinde, “Fırtına” oyununa birçok gönderme vardır: Alonso’nun ve Ferdinand’ın varsayılan boğuluşları, onların su tarafından arındırılışları olarak görülmektedir; Alonso’ya acı veren “deniz değişimi”, bir bakıma, acının sanata dönüştürülmesini simgelemektedir. (Eliot, Shakespeare’in son oyunlarındaki ayin özelliklerinden etkilenmişti). Ayrıca Ferdinand, Phlebas’ı ve Bay Eugenides’i, dolayısıyla da “boğulmuş Fenikeli Gemici”yi çağrıştırmaktadır. Boğma ve deniz değişimi, suyun yaptığı şeylerdir. Bu şiirde su, çeşitli roller oynamaktadır: Arınma simgesi, vaftiz, canlanma ve büyüme.

{18} “Belladonna”: Güzel hanım. Bu sözcük, aynı zamanda, Madonna’yı (Bakire Meryem’i) imâ etmektedir, dolayısıyla da Kayalıklar Madonnası’nı (Leonardo da Vinci’nin

tablosundaki). Kayalıklar, kiliseyi simgelemektedir; ama başka kayalıklar da vardır: Kuraklığın kayalıkları (Çorak Ülke'nin 331. dizesi ve devamı). Belladonna, aynı zamanda, kozmetik yapımında kullanılan zehirli bir bitkidir (güzellavratotu). Bunu izleyen dizede, Bakire simgesi, "Güçlüklerin hanımı"na dönüşmektedir, daha sonra II. Bölüm'de görülecek olan entrikacı ve sinir hastası hanımı imâ ederek.

{19} Yaşam gücünün simgesi; Eliot onu Balıkçı Kral'da somutlaştırıyor.

{20} Bay Eugenides, "tek gözlü"dür; çünkü karttaki yüz, profilden gösterilmiştir, aynı zamanda bununla kötülük ya da dolandırıcılık imâ edilmektedir. Sırtındaki gizemli yük, bereket tapımının gizemleri olabilir, Bayan Weston'a göre -Fenikeli tüccarlar bu tapımı tüm Akdeniz ülkelerine taşımışlardı; ya da bu yük, sadece, "bilinmezliğin yükü"dür, "ağır ve yorucu yükü/tüm bu anlaşılmaz dünyanın" (Wordsworth'ün Tintern Abbey şiirinden.)

{21} Asılmış Adam, Tarot kartında, T biçimindeki haça bir ayağından asılmış olarak gösterilir. Bu figür, bereket tanrısının kendini kurban edişini simgelemektedir; bu tanrı, tekrar canlanarak toprağa ve insanlara bereket getirsin diye öldürülmüştür.

{22} "Baudelaire'den: 'Fourmillant cite', cite', cite' pleine de revers, /Oü le spectre en plein jour raccroche le passant" [Eliot'ın notu]. Şöyle çevrilebilir: "Kaynaşan kent, düşlerle dolu kent / Bir yer ki parlak günışığında yaklaşıp hayalet, yoldan geçene."

{23} "Inferno III, 55-57" [Eliot'ın notu]. Bu notta Eliot, Dante'nin dizelerini de aktarıyor; bunlar şöyle çevrilebilir: "Öyle uzun bir insan sırası ki/Asla inanamazdım/Ölümün bu kadar çok kişiye yıkım getirdiğine." Dante, Cehennem'e yaklaşırken, kapıdan içerisini görür: "Günah işlemeksizin ve Tanrı'nın yüceliğini övmeksizin yaşamış olanların lanetli ruhları" da Cehennem'dedir. Baudelaire üzerine bir denemesinde Eliot, şunu öne sürmüştür: İyi sayılmayan, ama kötü de sayılmayan bir insan olmaktansa, tam kötü bir insan olmak yeğdir, bir bakıma.

{24} "Inferno IV, 25-27" [Eliot'ın notu]. Cehennem'in ilk halkası olan Limbo'da Dante, Hristiyanlıktan önce yaşamış oldukları için, Tanrı'yı görme isteklerini hiç gerçekleştiremeyecek olan erdemli kişileri bulur. Eliot, notunda Dante'nin dizelerini de vermiştir; bunların anlamı şöyledir: "Burada, duyabildiğim kadarıyla / Hiçbir yas belirtisi yoktu, sadece iç çekişler / Titretiyordu ölümsüz havayı."

{25} "Sık sık farkettiğim bir olgu" [Eliot'ın notu]. Azize Mary Woolnoth, para işlemlerinin yaygın olduğu "kent"te (Londra'da) bir kilisedir; kalabalık, Londra Köprüsü'nden akarak kentteki işlerine gitmektedir.

{26} "Sıradan işadamaı"nı simgeliyor olabilir.

{27} İ.Ö. meydana gelen Birinci Pön Savaşı'nda, Mylae'deki çarpışma. Bu savaş da, Birinci Dünya Savaşı gibi, ekonomik nedenlerle yapılmıştı.

{28} Bereket tanrısının ölüm ayininin yozlaştırılması.

{29} "Bk. Webster'in Beyaz Şeytan'ındakiAğıt [Eliot'ın notu]. Cornelia'nın söylediği bu ağıtta şöyle dizeler vardır: "Ama uzak tut kurdu ordan, insanların düşmanı o, /Çünkü tırnaklarıyla kazar çıkarır onları yine." Eliot, "kurt" yerine, "köpek" sözcüğünü koyuyor; köpek, insanın

düşmanı değil, dostudur. Burada, bereket ayınının yozlaştırıldığı ima ediliyor olabilir: Ölen tanrı, kentin dışındaki evin arka bahçesine gömülen bir şey haline getirilmiştir ve dost bir köpek tarafından topraktan çıkarılmayı beklemektedir. Belki Sirius'a gönderme yapılmaktadır; Sirius (Köpek Yıldız), eski Mısır mitolojisinde, Nil'in bereket getirici sellerinin habercisidir (Bayan Weston'ın kitabında incelenmiştir).

{30} "V. Baudelaire, Kötülük Çiçekleri'nin önsözü [Eliot'ın notu]. Bu dizelerin çevirisi: "İkiyüzlü okuyucu-benzerim-kardeşim!" Bu önsözde, insanın aptallığa, günaha, şeytanlığa saplandığı belirtilmektedir. Baudelaire gibi Eliot da, okuyucuyu sarsarak, şiire katmaktadır.

{31} Bu başlık, Thomas Middleton'ın (1570-1627) iki oyununu akla getirmektedir: Satranç Partisi, Kadınlar Kadınlardan Sakınıyor. Bu oyunlardan İkincisinde, bir sahne vardır: Satranç partisinde, bir kaynana, kendinden geçercesine bir tutkuyla bir hamle yapmaktadır, gelini iğfal edilirken; her hamle, iğfalin bir hareketini simgelemektedir. Şiirin bu bölümü, vaktinin boşluğundan bunalan, tuvalet masasının karşısına oturmuş bir kadınla başlar; odada süs eşyaları, parfümler, her yanı saran nesneler, duyuları boğmaktadır. Sanat yapıtları ise, görkemle yararlılık arasındaki ayrımı vurgulamaktadır. Sinir bunalımının yükselişi, diyalogla (ya da iç monologla) sergilenmekte: Shakespeare'in dizelerinin gülünç taklidi ise, kültür yozlaşmasını simgelemektedir. Bu sahne, küçük ama müthiş bir "vuruş"la biter. Bu vuruş hemen, barmenin, kapanış saatinin geldiğini bildirirken tezgâha vuruşuna dönüşür ve toplum merdiveninin en alt basamağında yeni bir sahne başlar; kadınlar, bir meyhanede, çocuk düşürme yöntemleri hakkında konuşurlar; bu olgu, günümüzün Çorak Ülke'sinin bir özelliği olarak, cinselliğin kötüye kullanılışının göstergesidir.

{32} Bk. "Antonyus ve Kleopatra" II, ii, 1. 190" [Eliot'ın notu]. Shakespeare'in bu oyununda Enobarbus, Kleopatra'nın Antonyus'la ilk karşılaşmasını şöyle anlatır: "[Kleopatra'nın] oturduğu saltanat kayığı, parıltılı bir taht gibi / Yanıyordu suyun üzerinde." Eliot, Enobarbus'un sözlerini ironik bir biçimde değiştirmiştir.

{33} "Aeneid, I, 726" [Eliot'ın notu]. Laquearía, "panoyla kaplı tavan" demektir. Eliot, Aeneid'den, bu sözcüğün geçtiği bölümü de, notunda aktarmıştır; şöyle çevrilebilir: "Alevli meşaleler sarkıyordu, altın panolu tavandan; meşaleler yenmişti geceyi alevlerle." Virjilyus bu dizelerde, Kartaca Kraliçesi Dido'nun, sevdiği Aeneas için düzenlediği şöleni anlatır. (Kartaca, "Çorak Ülke"nin daha sonraki bir bölümünde, "günah aşklar"ın ülkesidir; 307. dize ve Eliot'ın bununla ilgili notu.)

{34} "Orman manzarası; Milton, 'Yitik Cennet', IV, 140" [Eliot'ın notu.] Şeytan, Cennet Bahçesi'ni tanımlıyor.

{35} "Ovidyus, Başkalaşımalar, VI, Philomela" [Eliot'ın notu]. Ovidyus'un anlattığı bir Yunan mitidir. Philomela, "barbar kral" Tereus tarafından iğfal edilir ve bülbüle dönüşür. Eliot, 100. dizeyle ilgili notunda, bülbülün şarkısını ileride verdiğini belirtiyor.

{36} Trajik mit, yozlaşarak kirli bir öyküye dönüşmüştür.

{37} "Bk. III. bölüm, 1. 195" [Eliot'ın notu],

{38} "Bk. Webster: 'Rüzgâr o kapıda mı hala?' [Eliot'ın notu]. Nottaki bu dize, Webster'in The Devil's Law Case (III. ii. 162) adlı yapıtından alınmıştır.

{39} "Bk. I. Bölüm, 1. 37, 48" [Eliot'ın Notu.]

{40} Bk. Middleton'ın Kadınlar Kadınlardan Sakınıyor yapıtındaki satranç partisi" [Eliot'ın Notu.] Bu satranç partisinin anlamı, bu bölüme ilişkin 1. dipnotta açıklanmıştır.

{41} Barmen, kapanış saatinin geldiğini bildiriyor.

{42} Deliren Ophelia'nın ayrılış sözleri (Hamlet, IV, v.72). Ophelia da, "suda ölüm" le karşılaşır.

{43} Suyun hem arındırıp hem boğması gibi ateş de, hem arındırır hem yok eder. Ateş Vaazı, insanları yıkıma sürükleyen ve yeniden yaşama kavuşmalarını engelleyen şehvetin ve öbür tutkuların ateşlerine karşı Buda'nın verdiği vaazdır. Bu bölümün başlangıcında, edebiyat yapıtlarının ünlü pasajlarına ironik göndermeler yapılmakta ya da bu pasajlar gülünçleştirilmekte, geçmişin yüce ayinleriyle günümüzün iğrençlikleri alaylı bir tarzda eşitleştirilmekte ve böylece, Thames üzerindeki sonbahar sahnesi, gittikçe uğursuzlaştırılmaktadır. Bereket tapımlarını bir zamanlar tüm Akdeniz bölgesine yaymış olan Suriyeli tüccarların yozlaşmış torunu Bay Eugenides görünür sahnede; sonra, çağımızın şehvetinin, anlamsız seksin egemen olduğu korkunç sahne başlar. Thames ırmağındaki, eski ve yeni, ırza geçmeler, Dante'nin, Wagner'in, Shakespeare'in sözlerinin gülünç taklitleriyle desteklenerek, çağımızın Çorak Ülke'sinin hiçliğini ve saçmalığını vurgulamaktadır. Bu sahneden sonra, Batılı St. Augustine, şehvetin terkedilmesi konusunda Doğulu Buda'nın çağrısını yinelemektedir.

{44} Spencer, Prothalamion [Eliot'un notu]. Bu dize, Spencer'in evlenme türküsünden alınmıştır; bu evlilik türküsüne Thames ırmağı da eşlik etmişti Londra'da, ama günümüzdekinden farklı bir Thames.

{45} Kutsal Kitap, Mezmurlar CXXXVII.1: Sürgün İbraniler, anayurtları için yas tutarlar: "Babil ırmaklarının kıyılarında oturduk, evet, ağladık, anımsadığımızda Zion'u." Leman Gölü, Cenevre Gölü'nün öbür adıdır; Eliot, Çorak Ülke şiirini Lozan'da bu gölün kıyısında yazdı. "Leman" sözcüğü, aynı zamanda, yasadışı ilişkiyi ifade eden eski bir sözcük olup "metres" anlamına gelir; bundan dolayı, "Leman suları", şehvet ateşlerini çağrıştırır.

{46} Andrew Marvell'in To His Coy Mistress şiirindeki ünlü dizelerin ironik tarzda değiştirilmiş hali. Dizelerin aslı: "Ama arkamda, hep işitiyorum / Zamanın kanatlı arabasının hızla yaklaştığını:" Bk. 196. dize.

{47} Balık avlamak, ölümsüzlüğü ve kurtuluşu aramaktır. (Bk. Balıkçı Kral); ama bu eylem, günümüzde yozlaştırılmıştır.

{48} "Bk. Fırtına, I., ii" [Eliot'un notu]. Bk: 48. dize.

{49} "Bk. Marvell, To His Coy Mistress" [Eliot'un notu].

{50} "Bk. Day, Parliament of Bees: 'Birden, dinlerken, işiteceksin, / Gürültüsünü boruların ve acıların, getirecek / Actaeon'u Diana'ya ilkbaharda, / Hepten görünce Diana'nın çıplak tenini.'"*[Eliot'un notu] Superileriyle birlikte yıkanan iffet tanrıçası Diana'yı görünce

Actaeon, erkek geyiğe dönüştürölür ve avlanıp öldürölür. John Day'ın şiirini gülünç tarzda taklit etmekle Eliot, şunu belirtmek istemiştir: Actaeon'un sonunun simgelediğı değerler, Sweeney ve Bayan Porter İkilişinin simgelediğı değerlerden çok farklıdır.

[51] "Bu dizelerin alındığı ballad, hangi ülkenindir bilmiyorum; bana Avustralya'nın Sidney kentinden bildirilmişti" [Eliot'un notu].

[52] "Verlaine, Parsifal" [Eliot'un notu]. Bu dizenin çevirisi: "Ve ey o çocuk sesleri, kubbede şakiyan!" Verlaine'in sonesinde Parsifal, sınav sırasında, kendini Tas'a layık kılmak (günah işlememek) için şehvetin kışkırtmalarına direnir. Wagner'in operasında Parsifal, Tas şatosuna girmeden önce ayaklarını yıkamıştır.

[53] "Tereu", Philomela'yı "vahşice zorlamış olan" Tereus'a göndermedir; aynı zamanda, Elizabeth döneminin şiirlerinde, bülbül sesi olarak kullanılmıştır.

[54] Eski çağın, gizemli tapımları yayan Kartacalı Fenikeli ve Suriyeli tüccarlarından farklı olarak, günümüz İzmir'inin tüccarı Eugenides, lüks "Metropole Otelinde hafta sonu tatili" yapmayı, tapım olarak yaymaktadır.

[55] "Kuşüzümlerinin fiyatına, 'Londra'ya kadar taşıma ve sigorta giderleri eklidir'; Yükleme Belgesi ve öbür belgeler, alıcıya, poliçeyi ödeyince verilecek" [Eliot'un notu].

[56] "Tiresias, gerçekte bir 'karakter' olmayıp yalnızca bir seyirci olmasına karşın, şiirdeki en önemli kişidir, çünkü ötekileri birleştirmektedir. Tıpkı tek gözlü tüccarın, kuşüzümü satıcısının Fenikeli Gemici'de kaynaşması ve bu sonuncusunun, Napoli Prensi Ferdinand'dan tümüyle ayrı olmaması gibi, tüm kadınlar da tek bir kadındır ve bu iki cinsiyetin birleştiğı kişi Tiresias'tır. Tiresias'ın gördüğü, aslında, bu şiirin özüdür. Ovidyus'tan şu bölüm, antropolojik açıdan çok ilginçtir:" [Eliot'un notu]. Eliot, notunda, Ovidyus'un Başkalaşım larından bir bölüm aktarmaktadır. Tiresias'ın cinsiyet değişimini anlatan bu Latince bölüm, şöyle çevrilebilir: [Bir gün, iyice içen Jüpiter, karısı Juno'yla şakalaştı.] "Dedi ki: 'Senin aşktan aldığın zevk, erkeklerinkinden çok daha büyük.' Juno bunu yadsıdı; o zaman, aşkın bu iki yönünü de bilen, akıllı Tiresias'a sormayı kararlaştırdılar. Çünkü Tiresias, bir zamanlar, ormanda çiftleşen iki büyük yılanla sopasıyla vurarak şiddet uygulamış ve -şaşılacak bir şey- erkekten kadına dönüşmüş, yedi yıl böyle kalmıştı. Sekizinci yılda, aynı yılanları görmüş ve şöyle demişti: 'Size tek bir darbe, vuranın cinsiyetini değiştirecek kadar güçlüyse, şimdi yine vuracağım size? Böyle diyerek yılanlara vurmuş ve eski biçimine, doğduğu zamanki durumuna kavuşmuştu. Tiresias, iki tanrı arasındaki eğlenceli anlaşmazlığa hakem olarak seçildi ve Jüpiter'i destekledi. Derler ki; Satumia (Juno), çok kızdı ve

onu lanetleyip sürekli kör haline getirdi. [Hiçbir tanrı, öbür tanrının yaptığı nı bozmadığı için], kudretli baba, Tiresias'a, yitirdiğı görme gücü yerine, geleceğı bilme gücünü bağışladı ve böylece, onuru uğruna ödediğı cezayı hafifletti."

[57] "Bu, tam olarak Safo'nun dizesi olmayabilir; ama aklımdan akşam evine dönen 'liman işçisi' ya da 'kayıkçı' balıkçı olarak kalmış." [Eliot'un notu]. Aslında Safo'nun seslendiğı, Hesperus'tur (akşam yıldızı); bu yıldız, herkesi işt en eve getirir, gece dinlensinler diye.

[58] Bradford, yünlü kumaş üretilen bir kenttir; burada I. Dünya Savaşı sırasında birçok

zengin türemiştir.

[59] Tiresias, birçok nesiller boyunca Teb'de yaşadı, burada Oidipus'un ve Kreon'un trajik yazgılarına tanık oldu; surların hemen dışındaki pazar yerinde, olayları önceden haber verdi.

[60] "Goldsmith, Wakefield Papazı'ndaki şarkı" [Eliot'un notu]. Bu romanda Olivia, ırzına geçildiği yere dönünce, şu şarkıyı söyler: "Güzel kadın, gılgınlığa tenezzül edince ve erkeklerin ihanetini çok geç fark edince, hangi büyü yok edebilir onun kederini; hangi sanat onu arındırabilir günahından? Günahını örtmek için, utancını tüm gözlerden gizlemek için, aşığına pişmanlık vermek ve göğsünü dövdürtmek için, tek çare ölmek."

[61] "Fırtına, daha önce belirtilen yer" [Eliot'un notu]. Bk. 48. dize. (Yukarıdaki alıntı, Ferdinand'ın konuşmasındandır ve "ağladım yine, denizde ölen kral babama" sözlerinin devamıdır.)

[62] "St. Magnus Martyr'in içi, bence, [mimar] Wren'in iç alanlarının en güzellerinden biridir." [Eliot'un notu]. Bu dizelerde, "hoş" müzik, işten sonra dinlenen "balık satıcıları" ve kilisenin içinin parıltısı, bütün bunlar, gerçek değerlere sahip bir dünyayı imâ eder; bu dünyada, iş ve dinlenme, gerçektir ve dinsel bir bağlama girerler. Bu dizelerde, nerdeyse yitmiş bir dünyaya kısacık bir bakış vardır.

[63] "(Üç) Thames-kızının şarkısı burada başlıyor; 292. dizeden 306. dizeye dek, sırayla konuşuyorlar. Bk. Götterdämmerung, III, i: Ren kızları" [Eliot'un notu]. Thames-kızları, hem eskileri hem yenileri, şehvetin ve rezilliğin kısır, çorak dünyasını simgelerler. Eliot, bu kızları, Wagner'in Die Götterdämmerung (Tanrıların Alacakaranlığı) operasındaki Ren-bakireleriyle kıyaslamaktadır; Ren-bakireleri, Nibelung'ların çalınan altını yüzünden ırmağın güzelliğinin yittiğine üzülmüşler. "Çorak Ülke"nin bu bölümündeki nakarat (277-78. dizeler), Wagner'den alınmıştır.

[64] Greenwich, Thames'in güney yakasında, Londra'nın bir kasabasıdır; karşısında Köpek Adası (yanmada) yer alır. Eliot belki, daha önceki köpek konusuna gönderme yapmaktadır.

[65] Kraliçe Elizabeth ile Leicester Dükü arasındaki sonuçsuz (verimsiz) aşk, Eliot'ın notunda anımsatılıyor: "Froude, Elizabeth, Cilt I, Bölüm iv. De Quadra'nın İspanyol Philip'e mektubu: 'Öğleden sonra, bir saltanat kayığından, ırmaktaki oyunları seyrediyorduk. (Kraliçe), Lord Robert [Leicester Dükü] ile oturuyordu; ben arka taraftaydım; saçma bir konuşma tutturdular ve öyle bir noktaya vardılar ki sonunda Lord Robert, ben de burada olduğuma göre, kraliçe isterse evlenmemeleri için bir neden bulunmadığını söyledi." Bu iki önemli insan, 16. yüzyılda yaşamış oldukları halde, geçmişin görkemini simgelemekten acizdirler ve günümüzdeki iğrenliğe ters düşmemektedirler. (Kraliçe Elizabeth, ırmak kıyısındaki Greenwich Sarayı'nda doğmuştur.)

[66] "Araf, V, 133" [Eliot'un notu]. Araf'ın, Eliot tarafından gülünçleştirilen dizelerinin aslı, şöyle çevrilebilir: "Anımsa beni, La Pia'yım ben. / Siena beni yaptı, Maremma bozdu." Highbury, Londra'nın banliyösüdür; Richmond, Thames'in ilerisinde olup, Londra'nın güzel bir semtidir, burada kayıklar ve oteller vardır; Kew, bahçeleriyle ünlüdür.

{67} Londra'nın doğu bölgesinde, yoksul bir mahalle.

{68} Thames'in denize açıldığı yerde, buluşmak için gidilen kıyı.

{69} "St. Augustine'in İtirafları: 'Sonra geldim Kartaca'ya; orada bir kazan dolusu dinsiz aşk uğuldattı kulaklarımı" [Eliot'un notu], St. Augustine, itiraflarının bu bölümünde, şehvete kapıldığı gençlik yıllarını anlatır. Ayrıca, 92. dizeye ve bununla ilgili dipnota bakınız.

{70} "Bu sözcüklerin alındığı, Buda'nın Ateş Vaazı'nın tam metni (Dağdaki Vaaz kadar önemlidir), çevrilmiş halde, şimdi ölmüş olan Henry Clarke Warren'in Çevirilerle Budizm adlı yapıtında bulunabilir..." [Eliot'un notu]. Bu vaazda Buda, her şeyin yanmakta olduğunu belirtir: Göz yanmaktadır, biçimler yanmaktadır, gözün algılamalarından kaynaklanan hoş ya da çirkin tüm duygular yanmaktadır. Onları yakan, tutkunun ateşidir, nefretin ateşidir, çılgınlığın ateşidir. İsa'nın Dağdaki Vaaz'ı için, bakınız: Matta V-VII.

{71} "Yine St. Augustine'in İtiraflar'ından. Doğu ve Batı çileciliğinin bu iki simgesinin, şiirdeki bu bölüme doruk noktası olacak tarzda bir araya gelişi, rastlantı değildir" [Eliot'un notu].

{72} Bu bölüm, iki türlü yorumlanmıştır: Suda, yeniden diriliş getirmeyen ölüm (suyun kötüye kullanılışı) ya da yeniden doğuştan önceki kurbanca ölüm. Phlebas, deniz değişimiyle acı çekerken, ticaret tutkusundan ve kibirinden arınmıştır; Bayan Weston'ın belirttiğine göre, İskenderiye'de her yıl, denize Adonis'in büstü atılmakta ve yedi gün sonra rahiplerce çıkarılmaktadır. Ama yorumların çoğunluğuna göre, Phlebas'ın suda boğulduğu, yeniden canlanış getirmeyen bir ölümdür, ölümden tuhaf bir huzur olsa da. Ayrıca, 47. dizeye ve ilgili dipnota bakınız.

{73} "V. Bölümün ilk kısmında üç izlek kullanılmıştır: Emmaus'a yolculuk, Tehlikeli Kilise'ye yaklaşmak (Bayan Weston'ın kitabına bakınız), günümüzde Doğu Avrupa'nın bozulmuşluğu" [Eliot'un notu]. Emmaus'a yolculuk (bk: 360. dize ve ilgili dipnot), İsa'nın yaşamının önemli bir yanıdır; Çorak Ülke'nin bu kısmında, İsa'nın yaşamı etkilidir. İsa, öldürülen bereket tanrısıyla özdeşleştirilmiştir; ama henüz, diriliş yoktur. Kayalık diyarın korkunç bir betimlenmesi yapılır; sonra her şey mahvolur ve Batı uygarlığının büyük kentlerinin yıkılışıyla ilgili sezgi ve hayaller, karabasana dönüşür. Sonra, Çorak Ülke'nin ortasında sahne değişir, Tehlikeli Kilise görünür; boş ve terkedilmiş gibidir; arayış, sanki sonuçsuzdur. Ama birden, horoz öter, şimşek çakar ve bereket getirici yağmur yağar. Gökğürlemesi, Doğu bilgeliğinin terimleriyle, Sanskritçe olarak, kurtuluş ilkelerini bildirir: "Ver, duygudaş ol, denetle." Ama bizler, gerçekten vermeye yanaşmayacak kadar dar görüşlüyüz, gerçekten duygudaş olamayacak kadar bireysel yapımızın içine kapanmışız, denetlemeyi uygulamaktan çok ona uymaya eğilimliyiz. Bu yüzden, kurtuluşa ulaşmak, şüpheli olarak kalır.

{74} Bu dizeler, İsa'nın hapsedilişini; Diriliş Günü'yle ondan önceki cuma arasındaki Haça Geriliş'le Canlanış arasındaki umutsuz günleri imâ etmektedir. Ayrıca, Balıkçı Kral'a gönderme yapılmakta; Çorak Ülke'de diriliş olanaksız görüldüğünde umudun tükenişi çağrıştırılmaktadır.

{75} Ecclesiastes'in kehâneti: "Çekirge, yük olacak ve arzu tükenecek..." Ayrıca, 23. dizeye

ve ilgili dipnota bakınız.

[76] "Bu... Quebec'te işitmiş olduğum, yalnız gezen ardıçkuşudur... Onun 'su damlama şarkısı', haklı olarak, çok ünlüdür." [Eliot'un notu],

[77] "Bu dizeleri, Antarktika'ya yapılan keşif yolculuklarından biri esinledi (unuttum hangisi, ama sanırım Shackleton'ın yolculuklarından biri): Anlatıldığına göre, keşif grubu, gücünün son sınırındaydı ve üyeleri, olması gerekenden bir kişi fazla oldukları sanısına kapılıyorlardı hep." [Eliot'un notu]. Bu olay, İsa'nın müritlerinin Emmaus'a yolculuğunu çağrıştırmaya yaramaktadır (Lukka XXIV. 13-16): "Bir arada konuşup düşünürlerken, İsa yaklaştı ve onlarla gitti. Ama onların gözleri, onu görmemeleri için kapatılmıştı."

[78] Eliot'ın, 367-77. dizelerle ilgili notu: "Bk. Herman Hesse, Blick ins Chaos..." Alıntıladığı Almanca parça, şöyle çevrilebilir: "Şimdiden, Avrupa'nın yarısı, şimdiden Doğu Avrupa'nın en az yarısı, Kaos'a doğru giderken, kutsal bir coşkuyla kendinden geçerek uçuşumun kıyısında ilerliyor, ezgiler okuyor, ilahi okurcasına, Dimitri Karamazov gibi. Keyfi kaçmış burjuvalar gülüyorlar bu ezgilere; ermişler ve kahinler gözyaşlarıyla dinliyor onları."

[79] İronik anlamda kullanılmıştır. [Çevirenin notu: 'Yeni oluşum' diye çevirdiğimiz sözcük, 'reform'dur. Eliot, Hristiyanlıktaki reform hareketini yeriye olabilir.]

[80] İma edilen şudur: Sınavlardan geçen gezgin şövalye, Tehlikeli Kilise'nin önüne gelindiğinde, yıkıntıdan başka bir şey görmeyince umutsuzluğa kapılacak olur. Bu yokluk yanılması, şövalyenin son sınavıdır.

[81] Horozun ötüşü, hortlakların ve kötü ruhların kaçışmasının işaretidir. Bk. Hamlet, I. i. 157.

[82] Karlı dağ; Himalayalar'ın bir doruğu.

[83] Karlı dağ; Himalayalar'ın bir doruğu.

[84] "Datta, dayadhvam, damyata (ver, duygudaş ol, denetle). Gökgürültüsünün anlamıyla ilgili mit şu kitaptadır: Brihadaranyaka-Upanishad, 5, 1..." [Eliot'un notu]. Söz konusu Hindu miti, tanrılarla, insanlarla ve cinlerle ilgilidir: Bunlar sırayla, babaları Prajapati'ye seslenirler, "Efendimiz, konuş bizimle" diye. O da her birine tek bir hece, "DA" hecesini söyler. Her grup, bu heceyi, farklı tarzda yorumlar: "Datta" (Sadaka vermek), "Dayadhvam" (Sevecen olmak), "Damyata" (Kendini denetlemek). Mit, şöyle biter: "Tanrı'nın sesinin, gökgürültüsünün DA, DA, DA dediğinde söylediği şudur: 'Kendini denetle, sadaka ver, sevecen ol.' Bundan dolayı, bu üç şeyi yapmak gerekir."

[85] "Webster, Beyaz Şeytan, V, vi: '...yeniden evlenecekler / Senin kefenini solucanlar delmeden önce / Öümcek, senin mezar yazıtına ince bir perde çekmeden önce." [Eliot'un notu].

[86] "Cehennem, XXXIII, 46..." [Eliot'un notu]. Cehennem'in bu dizelerinde, Ugolino, çocuklarıyla birlikte açlıktan öldüğü kuleye hapsedilişini anımsamaktadır: "Ve aşağıda kapısının kilitlendiğini duydum bu korkunç kulenin." Eliot, şunu demek istiyor: 'Duygudaş ol' buyruğuna uyamıyoruz, çünkü kendi bencilliğimize hapsolmuşuz. Eliot ayrıca, F.H. Bradley'in Appearance and Reality (sh. 346) adlı yapıtından şu alıntıyı yapmaktadır

notunda: "Düşüncelerim ve duygularım nasıl bana özgüyse, dış dünyaya ilişkin duygularım da bana özgüdür. İki durumda da, deneyimlerim, kendi çemberimin içine düşer ve bu çember, dışarının üzerine kapanmıştır; bütün benzer öğeleriyle her daire, kendisini çevreleyen öbürlerine kapalıdır (saydam değildir)... Sonuç olarak; ruhta beliren bir varoluş olarak görüldüğünde, tüm dünya, herkes için ayırıdır ve o ruha özgüdür."

[87] Gururu uğruna sorumluluğunu çiğneyen Coriolanus, kendi benliğinin zindanına hapsedilmiş insanın tam bir örneğidir. Gururu incinince, düşmanları kendi yurduna karşı savaşmaya götürdü. (Shakespeare'in Coriolanus oyunu.)

[88] "Weston, Ayinden Romansa; Balıkçı Kral'la ilgili bölüm" [Eliot'un notu],

[89] Balık avlayan (kurtuluşu, ölümsüzlüğü arayan) insan, bu dizede, az da olsa bir umuda sahiptir.

[90] Bu çocuk şarkısında, daha sonra, şu dize vardır; "Anahtarı al da bu kızı kilitle, güzel hanımım."

[91] "Araf, XXVI, 148...." [Eliot'un notu]. Notta, Araf'ın 145-48. dizeleri aktarılmaktadır; bunlarda, Provence şairi Arnaut Daniel, Dante'ye şöyle der: "Şimdi, seni bu merdivenin tepesine kadar çıkaran erdem adına rica ediyorum senden, acımı tam zamanında dikkate al." Sonra (Eliot'ın, bu şiirinde aktardığı dizede) "gizlendi, kendilerini arıtmakta olan ateşin içine." Araftaki ateş, şehvet ateşinden farklı olarak, arındırıcıdır.

[92] "Pervigilium Veneris. Bakınız: Philomela ile ilgili II. ve III. Bölümler" [Eliot'un notu]. Şiirde alıntılanan Latince tümcenin anlamı: "Ne zaman bir kırlangıç gibi olacağım?" Bu tümcenin alındığı Pervigilium Veneris (Venüs'ün uyanık kalışı) şiiri, Geç Latince döneminden kalan anonim bir şiir olup bahar konusuyla bir Venüs ilahisinin karışımıdır. Pervigilium'un son bölümünde, Tereus-Procne-Philomela mitinden söz edilir (şu farkla ki Philomela, bir kırlangıçla özdeşleştirilmiştir); adı bilinmeyen şairin kederine, yeniden doğuş umudu karışmıştır: "Tereus'un kız hizmetçisi, kavak ağacının altında şarkı söylüyor; sanırsınız ki ağzından, aşkın müzikli titreyişleri çıkıyor, bir kızkardeşin barbar bir kocadan yakınışı değil... O, şarkı söylüyor, bizim sesimiz çıkmıyor. Benim baharım ne zaman gelecek? Ne zaman bir kırlangıç gibi olacağım, bu sessizliğime son vermek için? Müz'ü yitirdim sessizlikte, artık Apollo bakmıyor bana." Ayrıca, "Ey kırlangıç kırlangıç" ifadesi için Swinburne'ün Itylus şiirine bakılmalıdır; bu şiir şöyle başlar; "Kırlangıç, kızkardeşim, ey kızkardeşim kırlangıç, / Yüreğin nasıl dolu olabilir baharla?"

[93] "Gerard de Nerval, El Desdichado sonesi" [Eliot'un notu]. Bu dize, şöyle çevrilebilir: "Aquitaine Prensi, viran kulede." tarot kartlarından biri, "yıldırımın çarptığı kule"dir. Viran kule, zayıflamış geleneğin simgesidir.

[94] Bu, şiirin tümünü kastediyor olabilir: Şair, kendi durumunu ele almak amacıyla, çeşitli parçaları (fragmanları) bir araya getirmiştir.

[95] "Kyd'in İspanyol Trajedisi" [Eliot'un notu]. Kyd'in bu oyunu (1594), Elizabeth dönemindeki intikam trajedilerinin ilk örneklerindendir. Oğlunun öldürülmesiyle çılgınlaşan Hieronymo, kendisinden, sarayda oynanacak eğlenceli bir oyun yazması istendiğinde öcünü alır. "Öyleyse uyarım size" der ve oyunun sahnelerini öyle düzenler ki oyunun akışı

içinde oğlunun katilleri öldürülür.

{96} "Shantih. Burada yinelendiği tarzda, bir Upanishad'ın geleneğe uygun son sözcüğüdür. Bu sözcüğün dilimizdeki karşılığı, 'Aklı aşan huzur'dur" [Eliot'un notu]. Kutsamanın, Batı geleneğine yabancı bir dilde yapılışı, çözümün istendiğini ama başaramadığını kastediyor olabilir. Şiirin sonundaki fragmanlar, kaosu gidermeye yönelik umutsuz bir girişimdir ve bozguna uğrayan bu girişim, çıldırmakla sonuçlanır ("Hieronymo çıldırdı yine"). Sözlerimizi üçlü mesajla ve kutsamayla bitiriyoruz ama kurtuluş şüphelidir.

{97} Şiirin başlığı, ironik bir çelişkiyi imâ eder, "aşk şarkısı"nın romantik çağrışımıyla. "J. Alfred Prufrock" adının kabalığı arasındaki çelişkiyi. Şiirin başında, Dante'nin "Cehennem"inden aktarılan dizeler, bu çelişkiye derin bir umutsuzluk eklemektedir. Orta yaşlı ve mutsuz bir adam olan Prufrock, yaşamaya mahkûm edildiği toplumun içinde bir yabancı gibidir; yaptığı ziyaretlerin boşunaliğinin farkındadır; beceriksizliğinin ve uyumsuzluğunun, kendisinden istenene göre davrandığının farkındadır. Hem bu dünyanın bayağılığını ve saçmalığını bilmekten huzursuzdur, hem de kendi cinsel yetersizliğini hissetmekten. Bir zamanlar bir yerde daha gerçek ve daha güzel bir yaşam gördüğünü, ama bu gerçeklikten uzaklaşarak şimdi boğulduğu yapay ve kısır varoluşa hapsedildiğini düşünür. Bu yitik düşsel dünya, paradoksal olarak, tek gerçek dünyaydı, insanın bulunması gereken ortamdı, ama insan bu ortamdan sürülmüştü.

{98} "Eğer bu yanıtlımı, dünyaya dönecek olan birine verdiğimi düşünseydim, bu alev hiç kımıldamadan kalırdı. Ama, işittiğim doğruysa, bu derinliklerden hiç kimse canlı dönmediğine göre, yanıt veriyorum sana, rezil olma korkusu duymadan." (Dante, Cehennem, 27. kanto). Günahı yüzünden alevin içine hapsedilen Guido da Montefeltro, yaşamında işlediği suçu itiraf eder Dante'ye, çünkü onun dünyaya geri dönmeyeceğine ve bunu anlatmayacağına inanmaktadır.

{99} Burada belki de "eter"ın iki anlamı arasında bir karşıtlık kurulmaktadır. Bu sözcüğün birinci anlamı, açık gökyüzü ya da cennettir; ikinci anlamıysa, tıptaki anlamına uygun olarak, çaresizlik, bilincin ve kişiliğin yokoluşudur.

{100} "İşler ve Günler", İ.Ö. 8. yüzyıl Yunan şairi Hesiodos'un, çiftçilik konusundaki bir şiiridir. Eliot'un kurduğu çelişki, ellerin yararlı çiftçilik çalışması ile, ziyafetlerdeki anlamsız el hareketleri arasındaki çelişkidir.

{101} Yani okyanusun dibinde yengeç olmak istiyor. Belki yengecin hareketleri, yararsızlığı ve yaşlanmayı akla getiriyor. (Bk. Hamlet, II, ii, 205- 6: "Siz, beyefendi, yaşlanırdınız benim gibi, eğer yengeççe geri geri gidebilseydiniz.")

{102} Salome'ye, Herod'un önünde raksetmesinin ödülü olarak, bir tepsinin içinde Vaftizci Yahya'nın kesik başı getirilmişti.

{103} Burada, Marvell'in "To His Coy Mistres" şiirinin son dizelerine bir anıştırma yapılmaktadır. Bu dizelerde Marvell, utangaç sevgilisine şöyle önermektedir:

"Yuvarlayalım tüm gücümüzü

Ve tüm inceliğimizi bir topun içine,

Koparıp alalım zevkimizi haşın bir savaşıla
Girerek yaşamın demir kapılarından.”

{104} Burada, Kutsal Kitap’taki iki Lazarus’un biri ya da ikisi birden imâ edilmektedir. Lazarus’lardan biri, dilencidir ve onun, ölüm dünyasından geri dönmesine ve zengin günahlıları cehennem konusunda uyarmasına izin verilmemiştir. Öbür Lazarus ise, İsa’nın yaşama geri döndürdüğü kişidir.

{105} Kraliçe Elizabeth döneminde, krallık ailesinden birinin ya da bir soylunun, devlet adına yaptığı yolculuk. O dönemin oyunlarında bazen bu “ilerlemeler” sahnede canlandırılırdı.

{106} Eliot’un bu şiiri yazdığı sırada, “yuvarlanmış” (kıvrık) paçalı pantolonlar modaydı.

{107} Shakespeare’in “pericles” oyununda Marina, Perikles’in kızıdır. Marina, denizde doğmuştu; onu kaybeden babası, genç bir kadın olarak yeniden buldu. Marina, çektiği onca sıkıntıya karşın, erdemli kalmayı başarmıştır.

{108} “Dünyanın hangi yeri, hangi ülkesi, hangi bölgesi burası?” Seneca’nın “Hercules Furens” (Çılgın Herkül) oyununda Herkül, çıldırıp çocuklarını öldürdükten sonra, aklını topladığında böyle der. Eliot, bu konudaki bir açıklamasında, Seneca’nın oyunundaki sahnelerle Shakespeare’in oyunundaki sahneleri “çaprazlamak” amacını güttüğünü belirtmişti. Eliot, “Çorak Ülke”de ve başka şiirlerinde kullandığı doğum-ölüm ikilisini burada da kullanıyor. Bu şiirin izleği, yeniden doğuştur; şehvetten aşka ve şiddetten dinginliğe kaçış.